

Gordana Mišev

Ministarstvo rudarstva i energetike

Projekti Novog puta svile u centralnoistočnoj Evropi sa posebnim osvrtom na Republiku Srbiju

Sažetak

Nakon uspostavljanja mehanizma saradnje Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope („16+1”), Srbija je postala jedan od najaktivnijih učesnika. U tom smislu, mesto Srbije je izuzetno važno, jer je svojom pozicijom na trasi „Novog puta svile” povezana sa Centralnom i Zapadnom Evropom, na raskrsnici važnih kopnenih i rečnih pravaca. Kineski geostrateški interes u ovom delu Evrope je, pre svega, privrednog karaktera – većim delom kao tranzitnog područja prema Zapadu i samo manjim delom kao mogućem tržištu. Iako Zapad sa podozrenjem gleda na kineske ambicije, koliko će države centralnoistočne Evrope znati da iskoriste kineski prodor realizacijom „Novog puta svile” zavisice od sposobnosti i volje nosioca političke vlasti. Zahvaljujući dobrim kinesko-srpskim odnosima, R. Srbija pokreće sve više praktičnih projekata saradnje sa ciljem stvaranja uslova za stabilan i održiv privredni razvoj.

Cljučne reči:

infrastruktura, projekti, Kina, ekonomski razvoj, centralnoistočna Evropa

1. UVOD

Ono što danas karakteriše svetski poredak nije nedostatak bipolarnosti ili multipolarnosti, već podeljenost političkih i ekonomskih interesa geopolitičkim ambicijama svetskih sila, što ostavlja prostor za redefinisavanje njihovih uloga u međunarodnim odnosima. Završetkom Hladnog rata i padom

komunističkih režima u Istočnoj Evropi i SSSR, sa stabilnom komunističkom vladom ostao je mali broj država, od kojih Kina ima najveći međunarodni uticaj. Više od 20 godina kineski prodor na svetsku scenu nije karakterisala vojna, nego ekonomska ekspanzija: kineski juan je konačno postao međunarodna valuta, Kina je postala članica Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD), na njenu inicijativu dolazi do osnivanja Nove razvojne banke (*BRICS Development Bank*) i, kao vrhunac ekonomskog razvoja, Kina 2013. godine pokreće projekat „Jedan pojas, jedan put” koji predstavlja jedan od najvećih ekonomskih poduhvata globalizacije. U postblokovskoj eri, pored Rusije i Kine, primetno je jačanje drugih država koje pronalaze svoje mesto na globalnoj mapi kao nosioci multipolarizma (Brazil, Indija, Južna Afrika). Njihov prodor prati strateško povezivanje upravo sa Rusijom i Kinom kroz ozbiljne međunarodne, pre svega ekonomske, ali i vojne organizacije poput BRIKS-a i ŠOS-a (Šangajska organizacija za saradnju: Kazahstan, Kina, Kirgistan, Rusija, Tadžikistan i Uzbekistan, gde su pridruženi članovi Indija i Pakistan). Saradnja je 2016. godine ojačana formiranjem multilateralne razvojne banke: Azijske infrastrukturne investicione banke (AIIB), sa sedištem u Pekingu, sa 87 članova širom sveta (među kojima su Ujedinjeno Kraljevstvo, Rusija, Nemačka, Ujedinjeni Arapski Emirati, Norveška, Francuska, Katar, Indija, itd). Saradnjom sa Rusijom i drugim državama članicama Šangajske organizacije za saradnju, Evroazijske ekonomske zajednice i BRIKS-a, Kina održava ravnotežu snaga i utiče na uspostavljanje multipolarizma u međunarodnim odnosima (Timothy R., Kristen & Cortez A., 2018).

Narodna Republika Kina samim svojim prostiranjem na 9.596.960 m, što čini dve trećine istočnoazijskog prostora, sa 1.300.000.000 stanovnika, što čini jednu petinu svetskog stanovništva, s najdinamičnijom svetskom privredom, naoružana nuklearnim oružjem i jedna od pet stalnih članica Saveta bezbednosti UN, jeste država s potencijalima supersile na početku XXI veka (Brzezinski, 1999). Prema izveštaju MMF-a, Kina je druga po ekonomskoj snazi na osnovu nominalnog BDP, ima najveći paritet kupovne moći, a predstavlja i najveću državu izvoznicu, odnosno trgovinsku silu (IMF, 2017). Prema ukupnim vojnim potencijalima, među 136 država u svetu Kina je svrstana na treće mesto (GFP, 2018), a prema budžetskim izdavanjima za vojsku svrstana je na drugo mesto (Perlo-Freeman, 2014). Kineska strategija „Novog puta svile” fokusirana je pre svega na unapređenje privredne, finansijske, kulturne, naučne i tehnološke saradnje sa zemljama Azije, Afrike i Evrope radi ostvarenja opšteg napretka, regionalne bezbednosti i postizanja unutrašnje političke stabilnosti i ekonomskog prosperiteta. „Novi put svile” je ogroman poduhvat, koji obuhvata 70 zemalja kroz dva trgovačka puta (kopneni i pomorski), kako bi se Kina bolje povezala sa drugim zemljama.

2. REPUBLIKA SRBIJA I INICIJATIVA „16+1”

Srbija je mala kontinentalna zemlja (površine 88.361 km²), smeštena većim delom u Jugoistočnoj Evropi, a manjim delom u Centralnoj Evropi. Srbija je na 48. mestu *Doing Business liste* Svetske banke za 2019, sa konstantnim rastom BDP-a poslednjih nekoliko godina, koji u drugom kvartalu ove godine iznosi 3,8% (RZS, 2018), što je više od prognoze Međunarodnog monetarnog fonda od 3,5%. Najveći privredni sektor čine usluge (preko 60%), zatim industrija i poljoprivreda. Međutim, ni više od četvrt veka od urušavanja socijalizma u Jugoistočnoj Evropi, ovaj region, uključujući Srbiju, nije uspeo da ekonomski sustigne razvijene zemlje Zapada. R. Srbija, sa urušenom privredom posle sankcija i ratova devedesetih i nerešenim pitanjima južne pokrajine, pokušava da nađe svoje mesto i nametne se kao regionalni lider, bar na prostoru Balkana.

Nakon uspostavljanja mehanizma saradnje Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope CIEZ „16+1”¹ (11 su članice Evropske unije i 5 zemlje Balkana), Srbija je postala jedan od najaktivnijih učesnika. Republika Srbija ima posebnog značaja za Kinu jer je svojom pozicijom na trasi „Novog puta svile” povezana sa Centralnom i Zapadnom Evropom u dva pravca. Prvi, južna vrata Evrope, od grčkih luka Pirej i Solun preko železničko-drumskog koridora do severozapadne Evrope (preko Srbije do Mađarske i dalje ka Austriji i Nemačkoj). Drugi povezuje Istočnu Evropu preko Rusije, Turske i Bugarske koristeći crnomorski basen i luke u toj regiji, pa dalje preko Dunava do kanala Rajna–Majna–Dunav sve do velikih luka Roterdama i Hamburga i ujedno Zapadne Evrope. Projekat „Novi put svile” podrazumeva unapređenje i proširenje postojećih, kao i izgradnju potpuno novih drumskih i morskih koridora i logistike na tom putu (putni, vodeni i vazušni koridori, luke, industrijski parkovi, energetski projekti, itd). Značaj uspostavljanja strateškog partnerstva između Srbije i Kine imao je pozitivne efekte na optimizaciju spoljnopolitičke pozicije Srbije u međunarodnim odnosima i na učvršćivanje njenog rejtinga u okviru mehanizma „16+1”. Ovaj mehanizam ustanovljen je u svrhu ojačavanja saradnje između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope, te sprovođenja ciljeva kineske razvojne strategije „Novog puta svile” (*New Silk Road*) i njenih inicijativa, „Ekonomskog pojasa puta svile” (*Silk Road Economic Belt*) i „Pomorskog puta svile za 21. vek” (*21st Century Maritime Silk Road*), ukratko nazvane „Jedan pojas, jedan put” (*One Belt, One Road* – OBOR). Dosadašnji domaćini samita „16+1”, koji se održavaju svake godine, bili su Varšava (2012), Bukurešt (2013), Beograd

¹ Cooperation between China and Central and Eastern European Countries (CEEC): <http://www.china-ceec.org/eng/>

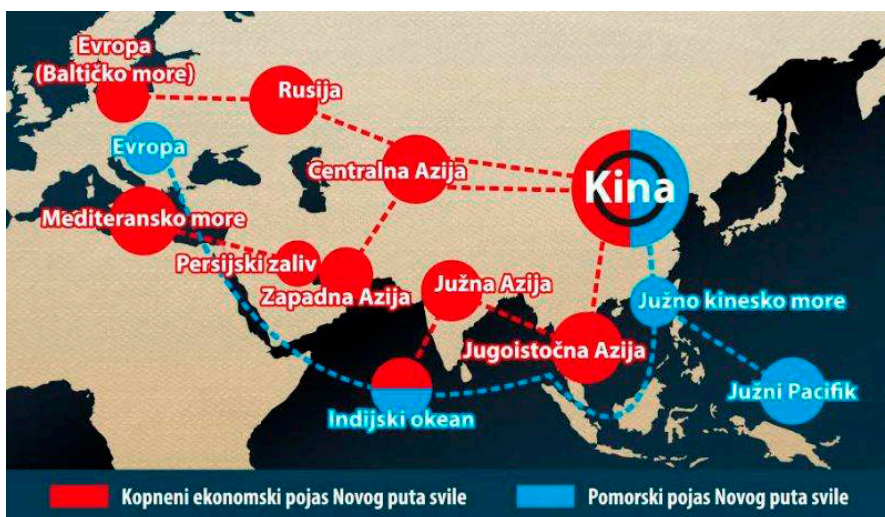
(2014), Sudžou (2015), Riga (2016), Budimpešta (2017) i Sofija (2018. godine).

Zahvaljujući dobrim kinesko-srpskim političkim odnosima, pokreće se sve više praktičnih projekata saradnje. Prvi veći korak koji se smatra potpunim intenziviranjem odnosa dve zemlje učinjen je 2009. godine, kada je potpisan Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u infrastrukturnim projektima, a dodatno je ojačana u okviru platforme „16+1”. Ne treba zaboraviti da je Srbija prva zemlja u Evropi koja nema vize za kineske državljane (i obrnuto). Kina i Srbija godinama unazad unapređuju ekonomske odnose uglavnom kroz važne infrastrukturne projekte u različitim oblastima:

- energetika (*China National Machinery and Equipment Import & Export Corporation* (CMEC)) učestvuje u izgradnji novog bloka TE „Kostolac B” i proširenju kopa Drmno. *China Environmental Energy Holdings* (CEE) i *Shenzhen Energy Group* (SEC), u konzorcijumu sa preduzećem „Elektroprivrede Srbije”, Kina učestvuje u izgradnji Bloka 3 TE „Nikola Tesla B”);
- infrastruktura (*China Road and Bridge Corporation* (CRBC)) izgradila je most Zemun–Borča (Pupinov most); *China Railways International* i *China Construction Company* izvodiće radove na pruzi Beograd – Budimpešta (MGSI, 2918) (350km) /već započeti radovi na 75 kilometara pruge od Beograda do Novog Sada/; *China Shandong International Economic & Technical Cooperation Group Ltd. Of Shandong Hi-speed Group Co Ltd.* i *Shandong Hi-speed Group Mansion* izgradili su deonice (51km) auto-puta E763 Obrenovac–Ub i Lajkovac–Ljig (MGSI-E763, 2012); potpisan je memorandum o saradnji u vezi sa rekonstrukcijom pruge Beograd – Niš, koji predstavlja veoma značajnu železničku deonicu u povezivanju luke Pirej i centralne Evrope; potpisan okvirni sporazum između Vlade Srbije i Kine o obezbeđenju Srbiji koncesionog zajma za potrebe sprovođenja projekta izgradnje obilaznice oko Beograda, kao i ugovor o državnom koncesionom zajmu za projekat izgradnje obilaznice oko Beograda na auto-put E70/75, deonica mosta preko Save kod Ostružnice–Bubanj potok);
- rudarstva (*Zijin mining group* postaje strateški partner (63%) RTB Bor od 1. 1. 2019) (MRE, 2018);
- metaloprerađivačkog kompleksa (Hestil – železara Smederevo) (HBIS, 2018);
- ICT sektora (Kina preko *Huawei Technologies* učestvuje u modernizaciji Integrisanog sistema telekomunikacija „Železnica Srbije”);
- Otvorena je fabrika kompanije *Mei Ta* u Obrenovcu, koja proizvodi delove za automobile. Najavljena je fabrika guma *Šandong Linglong*, čime će Kina investirati milijardu dolara u novu fabriku u Zrenjaninu;

- Planiran je i industrijski park u Borči CRBC (*China Road and Bridge Corporation*) – najveći kineski industrijski park u Evropi.

Slika 1. Srbija i „Novi put svile” (IN4, 2018)

Posle Mađarske, u Srbiji je 2017. godine otvorena “Bank of China” (NBS, 2018) koja pokriva celu Jugoistočnu Evropu. Logično je da će Kina izgradnjom infrastrukturnih i saobraćajnih projekata (uglavnom finansiranih kroz kredite najvećih državnih kineskih banaka) plasirati svoje visokoakumulirane devizne rezerve i uposliti svoja velika preduzeća. Kineska razvojna banka – *China development Bank*, jedan je od osnivača „Fonda za novi put svile”, namenjen 16 zemalja CIEZ (VPI, 2014), zajedno sa *China Investment Corporation* i *Ekспорт-import bankom*, osnovanog 2015. sa početnim kapitalom od 10.000.000.000 dolara.

3. CENTRALNOISTOČNA EVROPA I INICIJATIVA „16+1”

Kineske investicije u sklopu saradnje „16+1” najviše koriste Mađarska i Srbija, dok ostale države u manjoj meri. Grčka, iako nije formalno članica inicijative „16+1”, već je u fokusu kineskih državnih investicija. Grčka je veoma značajna, jer predstavlja južnu kapiju ka Evropi. Kineska državna elektrodistribucija je 2016. preuzela udeo od 24 odsto u grčkom elektrodistributeru ADMIE, a iste godine kineska firma *Cosco* preuzela je pirejsku luku u

Grčkoj. *Cosco* je, sem u Pirej, investirao u lučku infrastrukturu u Albaniji i Crnoj Gori. Crna Gora je dobila zajam od kineske Exim banke u iznosu od 809.000.000 evra (oko 937.000.000 američkih dolara) za prvi deo auto-puta sa kamatom od 2 posto od Bara do granice sa Srbijom, koji će graditi CRBC (CEEC, 2018). Hrvatska i Kina potpisale su 2016. godine *Memorandum o razumevanju i saradnji* na području luka i lučkih industrijskih parkova, a osim najave ulaganja 30.000.000 evra u turističke potencijale Krapinskih Toplica i ugovora o izgradnji strateški važnog Pelješkog mosta, nije bilo ozbiljnih pomaka u ovom vidu saradnje. Proizvođač električnih vozila *Rimac Automobili* (osnovana 2009) potpisao je ugovor vredan 30.000.000 evra sa kineskom kompanijom *Camel Group Ltd* (CEEC, 2018). Na taj način će najveća firma za proizvodnju baterije i akumulatora u Aziji finansirati razvoj novih modela električnih automobila i bicikala u Hrvatskoj. U BiH je planirano ulaganje u Termoelektranu Tuzla, a potpisan je memorandum za davanje koncesije za izgradnju auto-puta dugog 42 kilometra koji će povezivati Banja Luku i Prijedor ukupne vrednosti 297.000.000 evra (Xinhua, 2018). U Bugarskoj, Kina je zainteresovana za ponovno pokretanje nuklearne elektrane Belene na Dunavu, kao i izgradnju auto-puteva i železnica. Kineska *HNA* grupa dobila je koncesiju za upravljanje aerodromom Plovdiv za period od 35 godina i to „pojačava nadu za brži prodor kineskih kompanija i investicija na bugarsko tržište i povećava bugarski izvoz u Kinu” (China-ceec, 2018). Kineski interes za region je pre svega koncentrisan na kupovinu i izgradnju mreža za brži transport kineskih roba i usluga. U tom smislu i dve velike crnomorske luke u Bugarskoj, Burgas i Varna, imaju pomorske veze s velikim kineskim morskim lukama kao što je Ningbo. Ovo je direktna veza sa dunavskim Koridorom VII. Projekat ekspanzije i obnove podstanice Kozienice u Poljskoj, koji je izvršio *Chinese Pinggao Group Co., Ltd.* prvi je opšti ugovorni ugovor za projekte prenosa i transformacije električne energije, koje je jedna kineska kompanija završila u zemljama Evropske unije. Kineski proizvođač vozila *BYD* otvorio je svoju prvu fabriku evropskih elektro-buseva u severnom mađarskom gradu Komarom. Očekuje se da će *BYD* uložiti ukupno 20.000.000 evra u projekat (CEEC, 2018). Kineski sektor *FinTech* je došao u Litvaniju, čime će saradnja dve zemlje u oblasti bankarske supervizije, promena u finansijskom sektoru, proširiti mogućnosti trgovinskih odnosa između Evropske unije (EU) i Kine (CEEC, 2018).

Kineske investicije u centralnoistočnoj Evropi već godinama beleže stalni rast. Uz ekonomsku moć, sve je veći kulturni uticaj Kine u ovom regionu. Osim konkretnih infrastrukturnih projekata i kupovine (dokapitalizacije, strateška partnerstva) preduzeća, kineski uticaj širi se i uz pomoć tzv. mekih mera, odnosno u oblasti politike, kulture, umetnosti, filmske produkcije, pa tako podržava otvaranje kineskog restorana u Pragu, izložbu

fotografija “Belt & Road” u Rumuniji, snimanje prvog kinesko-srpskog ko-produkcijskog filma u Beogradu, osnivanje Konfučijevih instituta u Beogradu i Novom Sadu, pridruživanje estonskom operskom festivalu, promociju kineskog folklora u Estoniji, organizovanje „nedelja kineskog modernog filma” u Varšavi, itd (CEEC, 2018). Kina je uvek imala privlačnu tradicionalnu kulturu, zbog čega je otvorila 1.500 konfučijanskih instituta širom sveta za učenje njenog jezika i kulture. Iako izuzetno pluralistička i različita, Kina je najstarija civilizacijska država i njeno jedinstvo može se videti u naporima za očuvanje kineske civilizacije kao kulturnog entiteta. Pokušaji Zapada u nametanju svojih vrednosti demokratije i liberalizma kao univerzalnih vrednosti, u održavanju svoje vojne prevlasti i širenju svojih ekonomskih interesa, dovode do opasnosti da druge civilizacije odgovore protivmerama (Hantington, 1998). Međutim, Kini još uvek fali kulturna industrija, kao što je američki Holivud, univerziteti zaostaju za zapadnim, a mediji i internet su pod kontrolom države. Zato Kina mora da nađe način da u Evropi izvuče korist za sebe iz proširenog područja transkontinentalne evropske saradnje u trgovini, komunikacijama, investicijama i obrazovanju.

4. MOGUĆI RIZICI KINESKOG PRODORA U CENTRALNOISTOČNU EVROPU

Iako pojedine države EU pozdravljaju izgradnju infrastrukture, koju plaća i gradi Kina, drugi se pribojavaju šireg kineskog uticaja u nestabilnim zemljama centralne i istočne Evrope. Uprkos činjenici da je „16+1” predstavljena kao isključivo investiciona inicijativa, ona podrazumeva intenzivan politički angažman. Kina je poslednjih godina ostvarila veliki uticaj i u procesu je ostvarivanja još većeg uticaja, ne samo na Zapadnom Balkanu nego na prostoru cele Evrope. Međutim, projekat „Jedan pojas – jedan put” još uvek ima slabe institucionalne strukture (sekretarijat i nacionalne koordinate). Mehanizam saradnje „16+1” odvija se kroz Sekretarijat za saradnju Kina–CIEZ, koji predstavlja instituciju kineske vlade. Drugo, Kina radije dogovara bilateralne projekte, često bez javnog nadmetanja, dok se Evropska unija zalaže za multilateralne ugovore i transparentne i javne konkurse. I treće, treba razlikovati direktne investicije kineskih firmi, s jedne, od relativno povoljnih kredita, s druge strane. Kina projekte finansira pre svega u vidu kredita, čime slabijim ekonomijama pretili teret sa potencijalno negativnim posledicama. Veliki zajmovi mogu male zemlje da dovedu u ozbiljnu dužničku krizu.

Centar za globalni razvoj (*Center for Global Development London*) procenio je da od 71 zemlje korisnika OBOR kreditiranja, još osam zemalja pored

Šri Lanke i Malezije, imaju ozbiljan rizik otplate kredita: Džibuti, Kirgistan, Laos, Maldivi, Mongolija, Crna Gora, Pakistan i Tadžikistan (Panday, 2018). Analizirajući dosadašnje kineske mere na „Novom putu svile”, čak je i Međunarodni monetarni fond upozorio na rizik od zaduženosti zemalja uključenih u izgradnju infrastrukturnih projekata u okviru ove kineske inicijative (Lagard, 2018). Procene su da će Kina zbog nemogućnosti zemalja da otplate kredite svoja potraživanja pretvoriti u kapital, što znači da će postati (su)vlasnik Gwadar i Hambantota luka, koja će, ako se pretvore u pomorske baze, omogućiti kineskoj mornarici stalno prisustvo u Indijskom okeanu. Šri Lanka, u nemogućnosti da otplati dug prema Kini koji je akumulirao, zvanično je Ugovorom o zakupu luke 2017. godine predala Peking u svoju stratešku luku Hambantota na 99 godina (Mitra, 2017). Slična sudbina predviđa se i kontejnerskom terminalu Doraleh u Džibutiju i važnom pomorskom putu. Međutim, Kina preferira političku stabilnost i odgovorno i profesionalno upravljanje, jer Peking iznad svega promovise saradnju sa državama. Kina nije pokazivala političku destruktivnost prema zemljama Azije, Afrike, ni prema zemljama centralnoistočne Evrope, ali koristi demokratske i političke deficite za stvaranje ekonomskih prilika. Evrointegracija zemalja regiona definitivno je spor i komplikovan proces, dobijanje sredstava evropskih institucija za infrastrukturne projekte takođe je složen i uslovljen, posebno u poslednje vreme kada je EU fokusirana na sopstvene probleme. To dovodi do toga da se mnoge zemlje regiona okreću Kini, jer od nje lakše i brže dobijaju sredstva za te namene. Kako Džozef Naj (profesor na Harvardskom univerzitetu) navodi, Kina je 2010. bila sedište dve najveće banke i četiti od deset najvećih banaka na svetu (Naj, 2012). Kineski rejting kao velike sile niko ne može da ospori. Zato svaka država ima pravo i treba da nađe interes da saraduje sa Kinom. Po nekim procenama, kineske investicije u Nemačkoj prevazišle su ukupna sredstva namenjena zemljama CIEZ i te investicije se uopšte ne dovode u pitanje. Mnoge kineske kompanije aktivne su u Srbiji i širem regionu srednje i istočne Evrope. R. Srbija, kao i sve zemlje regiona, trenutno ima veliki spoljnotrgovinski deficit sa Kinom, što je očekivano s obzirom na to da Srbija nema dovoljno proizvodnih kapaciteta da ponudi količinu određenih proizvoda za kinesko tržište. S druge strane, Kina ima velike potencijale i mogućnosti, te joj nije teško da na ovom tržištu ne samo plasira svoje proizvode, već i da plasira deo slobodnog novčanog kapitala u infrastrukturne projekte.

Zapadni Balkan se oduvek doživljavao kao mesto sučeljavanja geostrateških interesa velikih sila, s jedne strane Zapad, dakle EU i Sjedinjene Države, a s druge Istok, pre svega Rusija i Kina. Rusija nije samo jedna od najmoćnijih nuklearnih i vojnih sila, već i jedna od jaćih ekonomskih i privrednih država sveta, koja je, podižući privredu, svoju politiku, pored EU,

takođe okrenula i ka istoku i Kini, ali i Indiji i pacifičkom basenu (zemljama ASEAN-a), odnosno Turskoj i Bliskom istoku. Za razliku od ruskih i američkih interesa, kineski geostrateški interes u centralnoistočnoj Evropi je pre svega privrednog karaktera – većim delom kao tranzitnog područja prema Zapadu i samo manjim delom kao mogućem tržištu. Ona nema (ili ih bar ne pokazaje) ambicije kreiranja unutrašnje politike ili smene režima, kao što imaju Zapad i Rusija. Baldwin moć ne shvata kao apsolutnu kategoriju, nego relativni potencijal koji omogućuje ostvarivanje određenih ciljeva (Baldwin, 2016), zbog čega u stvari Zapad strahuje od kineske ekspanzije. Kada znamo današnje pozicije Kine i Rusije i rast njihove globalne moći i uticaja lakše možemo da razumemo bitku velikih sila za preuzimanje uticaja nad raznim delovima sveta (uključujući Balkan) i potrebe pre svega evroatlantskih zemalja za obezbeđivanjem kontrole kako nad saobraćajnim i energetskim koridorima, tako i nad ključnim sirovinskim resursima. Ekonomija na taj način postaje oruđe moći, kojim se omogućava kontrola i nesmetana eksploatacija resursa i transport roba. SAD i Kina već vode trgovinski rat i imaju i političke prepirke, umesto da, zajedno sa EU i Rusijom, rešavaju pitanja uobličavanja eventualnog transkontinentalnog sistema bezbednosti i kooperacije koji znatno prevazilazi labavu i anarhičnu međunarodnu strukturu. Da EU može imati benefite od „Novog puta svile” najbolje govori to što je nekoliko najvećih zemalja Evrope, uključujući Ujedinjeno Kraljevstvo, Francusku, Nemačku i Italiju, podržalo Kinu u stvaranju nove međunarodne razvojne banke, Azijske investicione banke za infrastrukturu.

Zapad je sumnjičav prema kineskim naporima da pronađe odskočnu dasku na samim granicama Evropske unije. Jedan od kritičara kineskog uspona, Džozef Naj, smatra da su kineska državna preduzeća nefleksibilna za zahtevno globalno tržište, što se pokazalo (bez ulaganja u vlasničku strukturu recimo vodećih zapadnih energetskih preduzeća), upravo kupovinom preduzeća i izgradnjom infrastrukture na „Novom putu svile”, kao netačna tvrdnja. Naj u svojim oprečnim stavovima ipak priznaje da je Kina pokazala sposobnost organizacije Olimpijade, izgradnji brze pruge, da podstiče ekonomski razvoj, da ima najjače banke, itd. Ono što njega zabrinjava jeste to što sa ekonomskom moći raste i vojna moć, ali je ne ograničava samo na te dve vrste moći, već je proširuje i na političku moć i uticaj (Naj, 2012) bez objašnjenja šta bi taj kineski politički uticaj promenio u Evropi ili svetu. I drugi autori imaju sličan stav, pa Žak Martin navodi da sile u usponu koriste ekonomsku moć za širenje političke, kulturne i vojne moći i uticaja. U tom smislu, Kina koja ima komunističko državno uređenje ne uklapa se u zapadne modele razvoja. Dominantni zapadni pogled bio je da je globalizacija proces kojim ostatak sveta postaje, i trebalo bi postati, sve više zapadnjački, sa usvajanjem slobodnih tržišta, uvoz kapitala Zapada, privatizacija,

vladavina prava, ljudska prava i demokratske norme (Jaques, 2012). U tom smislu, kineska politika ne uključuje stroge zahteve prema korisnicima, niti ulazi u društvena uređenja zemlje sa kojom saraduje, niti kultura koja preovlađuje. Ne nameće svoje političke ili kulturne imperATIVE, iako radi na svojoj kulturnoj promociji. Glavna pokretačka snaga Kine je ekonomija i (sopstveni) ekonomski interes. Prema projekcijama Goldman Saksa (*Goldman Sachs*), tri najveće ekonomije na svetu do 2050. godine će biti Kina, a iza nje slede Amerika i Indija, a potom Brazil, Meksiko, Rusija i Indonezija. Evropske zemlje, nekad vodeće sile sveta, Ujedinjeno Kraljevstvo i Nemačka po ovim prognozama biće na devetom i desetom mestu (Wilson & Stupnytska, 2007). Ovo najbolje govori o tome da će vodeće zemlje BRIKS-a imati veći globalni uticaj od G7 najrazvijenijih industrijskih zemalja (*Francuska, Nemačka, Italija, Japan, Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države*).

5. ZAKLJUČAK

Projekat „Jedan pojas, jedan put” mogao bi da revitalizuje evropske ekonomije i promoviše održivi razvoj i kreira beskrajn put za ekonomsku i kulturnu saradnju, koji bi u obzir uzeo interese svih učesnika. Zemlje centralne i istočne Evrope svesne su da jačanje privrede mora da prati modernizacija postojećih i izgradnja novih infrastrukturnih mreža, uglavnom se oslanjaju na zajmove i grantove evropskih finansijskih institucija, ali se sve više okreću ka kineskim kreditorima. Međutim, povećani nivoi duga predstavljaju pretnju makroekonomskoj stabilnosti, ako krediti i dalje budu glavni izvor finansiranja za investicije. Zato je poželjno da se sve više razmišlja o alternativnom finansiranju poput javno-privatnih partnerstava, odnosno koncesija, bez daljeg zaduživanja. Infrastruktura se u Srbiji, Makedoniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Albaniji finansira kroz Evropski investicioni okvir za Zapadni Balkan (*Projects of Energy Community Interest (PECI)*), koji predstavlja mešavinu zajmova i grantova i kinesku inicijativu „Pojas i put”, zasnovanu isključivo na kreditima. Ono što je zajedničko evropskim i kineskim finansijerima jeste da većinu investicija usmeravaju u saobraćajnu i energetska infrastrukturu, kao i to da je korišćenje sredstava uslovljeno angažovanjem firmi iz njihovih zemalja. Međutim, Kina, za razliku od drugih globalnih sila, ne deluje kroz nametanje vlastitih modela saradnje, niti kroz bilo koji model vezan za normativne uslove, kao EU. Krupni potezi, kao što je preuzimanje RTB Bor i smederevske Železare, nešto su što je za Srbiju dosta korisno i što ne bi mogla da dobije od Zapada. To su krupne investicije, za koje na tenderima nije bilo zainteresovanih preduzeća sa Zapada.

Uostalom, jedan od lošijih investicionih poduhvata bila je američka kupovina Železare Smederevo (Ju Es Stil), što je rezultiralo ogromnim gubicima i raskidom ugovora.

Kina će imati ekonomski uticaj u centralnoistočnoj Evropi, ali i u ce- loj Evropskoj uniji, jer je i kao proizvođač, izvoznik, ali i uvoznik postala glavna sila sveta. Ne postoji izbor da li sarađivati ili ne s Kinom, jer je ta sa- radnja neophodna. Samo je važno da ona bude dugoročno isplativa za sve, a ne samo jednu stranu. Za Srbiju su posebno važni i integracioni proce- si na postsovjetskom prostoru (Evroazijska ekonomska unija, Organizaci- ja ugovora o kolektivnoj bezbednosti, itd). Strateški sporazum Evroazijske ekonomske unije (Rusija, Belorusija, Kazahstan, Jermenija i Kirgistan) sa Srbijom 2016. godine, uključujući i sporazum o slobodnoj trgovini, omo- gućuje bescarinski plasman roba proizvedenih u našoj zemlji na ovo veli- ko tržište od 170.000.000 potrošača, što je ogromna ekonomska i razvojna šansa. Zbog centralne pozicije Srbije na plovnom putu Dunava (dva i po puta jeftiniji od železničkog i šest puta jeftiniji od kamionskog) potrebno je upravo razvijati usluge, flotu i terminale, odnosno infrastrukturu i logi- stiku za potrebe kineskih kompanija za koje će samo rasti obim poslovanja kroz kontejnerski, rečno-morski, železnički i avio prevoz različitih roba u oblastima poljoprivrede (žitarice), metaloprerađivačkog kompleksa (limovi, rude železa), hemijskog kompleksa (veštačko đubrivo), rudarstava, drvne industrije, itd. Postizanje ovih ciljeva će zahtevati jake političke okvire kako bi se osigurali visokokvalitetni projekti i dovoljan makroekonomski i insti- tucionalni kapacitet u partnerskim zemljama da bi se apsorbirali investicio- ni tokovi i iskoristile prednosti.

Region centralnoistočne Evrope, naročito postsocijalističke zemlje, treba da budu svesne istorijskog trenutka i mogućnosti koje se otvaraju i najozbiljnije formulišu razvojne strategije i načine realizacije nacionalnih ciljeva, oslanjajući se pre svega na ljudsko znanje kao najvažniji resurs. Na „Novom putu svile” Republika Srbija mogla bi da ubrza ekonomski razvoj i da u kratkom roku postane ključna država u regionu i glavni oslonac istoč- nih partnera, što bi omogućilo ogroman ekonomski prosperitet.

LITERATURA

1. Baldwin, D. A. (2016). *Power and International Relations. A conceptual approach*. New Jersey: Princeton University Press.
2. Brzezinski, Z. (1999). *Velika šahovska ploča: Američki primat i njegovi geostrateški imperativi*. Varaždin: Interland d.o.o.
3. CEEC (2018, 11 5). *Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*. Taken from China CEEC: <http://www.china-ceec.org/eng/>
4. China-CEEC. (2018, 6 29). *Belt and Road Initiative could put Bulgaria on global logistics map: expert*. Taken from China CEEC: http://www.china-ceec.org/eng/sbhz_1/t1572715.htm
5. GFP. (2018). *2018 World Military Strength Rankings*. Taken from Global Firepower: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>
6. Hantington, S. (1998). *Sukob civilizacija*. Podgorica: CID.
7. HBIS. (2018, 12 11). *HBIS group Serbia iron and steel doo*. Taken from HBIS group: <https://www.hbissrbia.rs/>
8. IMF. (2017, April). *Report for Selected Countries and Subjects: China*. Taken from World Economic Outlook, International Monetary Fund: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2017/04/04/world-economic-outlook-april-2017>
9. IN4. (2018, 12 1). *Srbija i novi put svile 2017*. Preuzeto sa in4: <https://www.in4s.net/srbija-i-novi-put-svile-ubrzan-ekonomski-razvoj-u-funkciji-nacionalnog-interesa-zemlje/>
10. Jaques, M. (2012). *When China Rules the World*. London: Penguin books. Taken from https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewi1x63n8rzfAhUE-qQKHRszAVcQFjAAegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Finctped.ie.ufrj.br%2Fspiderweb%2Fpdf_3%2F4_when_china_martin_jacques.pdf&usq=AOvVaw2Wvkb2AJPz5s4-oMF53ala
11. Lagard, K. (2018, 3). *International monetary fund*. Taken from Beijing Forum: <https://www.imf.org/en/Countries/CHN>
12. MGSI. (2018, 12 2). *Projekat modernizacije i rekonstrukcije pruge Beograd – Budimpešta*. Preuzeto sa: Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture: <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/pr>
13. MGSI-E763. (2012, 11 5). *Izgradnja autoputa E763*. Preuzeto sa: Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture: <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/izgradnja-autoputa-e-763-beograd-juzni-jadran-deonice-obrenovac-ubi-lajkovac-ljig>

14. Mitra, D. (2017, July 20). *Despite Security Assurances, Chinese Consolidation of Sri Lanka Ports Remains a Worry for India*. Taken from The wire: <https://thewire.in/diplomacy/hambantota-china-sri-lanka-ports>
15. MRE. (2018, 12 2). *Ministarstvo rudarstva i energetike*. Preuzeto sa <http://www.mre.gov.rs/aktuelno.php#a379>
16. Naj, D. (2012). *Budućnost moći*. Beograd: Arhipelag.
17. NBS. (2018, 11 12). *BANK OF CHINA SRBIJA A.D. Novi Beograd*. Preuzeto sa: Narodna banka Srbije: https://www.nbs.rs/internet/latinica/15/linkovi_banke2.html
18. Panday, J. (2018, 11 5). *The Centre for Global Development: US officials warn China's BRI could lead to debt trap, undermine sovereignty*. Taken from <https://www.cgdev.org/article/us-officials-warn-china%E2%80%99s-bri-could-lead-debt-trap-undermine-sovereignty-hi>
19. Perlo-Freeman, S. (2014, March). *Deciphering China's latest defence budget figures*. Taken from SIPRI: <https://www.sipri.org/node/377>
20. RZS. (2018, 12 1). *Bruto društveni proizvod*. Preuzeto sa: Republički zavod za statistiku: <http://www.stat.gov.rs/>
21. Timothy R., H., Kristen , G., & Cortez A., C. (2018, 12 12). *The PLA and China's Rejuvenation: National Security and Military Strategies, Deterrence, Concepts, and Combat Capabilities, 2016*. Taken from RAND Corporation: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_re
22. VPI. (2014, 7). *Novi put svile vodi preko Balkana*. Preuzeto sa: Vanjskopolitička inicijativa BiH i Friedrich Ebert Fondacija: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Final_kina_i_zemlje.pdf
23. Wilson, D., & Stupnytska, A. (2007). *The N-11: More Than an Acronym*. Goldman Sachs Global Economics Papers 153.
24. Xinhua. (2018, 12 12). *Great friendship, support and understanding between peoples of BiH and China*. Taken from China-CEEC: http://www.china-ceec.org/eng/sbhz_1/t1621036.htm